

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ПРАКТИКУМ З ПРОКУРОРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ”

Харків
2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ПРАКТИКУМ З ПРОКУРОРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ”**

(галузь знань 08 “Право”,
другий (магістерський) освітньо-кваліфікаційний рівень,
спеціальність 081 “Право”)

**для студентів I курсу магістратури
Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України
денної форми навчання**

**Харків
2015**

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Практикум з прокурорської діяльності” (галузь знань 08 “Право”, другий (магістерський) освітньо-кваліфікаційний рівень, спеціальність 081 “Право”) для студентів I курсу магістратури Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України денної форми навчання / уклад.: В. С. Бабкова, П. М. Каркач, А. В. Лапкін, О. В. Мельник. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. – 43 с.

У к л а д а ч і: В. С. Бабкова,
П. М. Каркач,
А. В. Лапкін,
О. В. Мельник
Т. П. Кучерова

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 8 від 15.09.2015 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2015

1. ВСТУП

Навчальна дисципліна “Практикум з прокурорської діяльності” (далі – спецкурс) є самостійною фаховою дисципліною підготовки студентів за спеціальністю “Правознавство” та розрахована на осіб, яких спеціалізують для роботи в органах прокуратури України, і які навчаються за магістерським освітньо-кваліфікаційним рівнем.

Програма навчальної дисципліни “Практикум з прокурорської діяльності” розроблена з метою системного викладання вихідних теоретичних положень, що стосуються основних напрямів прокурорської діяльності, методики та тактики їх здійснення, вимог до актів прокуратури, які застосовуються в межах цієї діяльності, а також з’ясування нормативного матеріалу, який регулює цю діяльність.

Джерелами “Практикуму з прокурорської діяльності” є міжнародні акти щодо стандартів організації і діяльності прокуратури, акти національного законодавства, наукова та навчально-методична література з відповідних питань.

Навчальна дисципліна “Практикум з прокурорської діяльності” розвиває і деталізує теоретичні знання, отримані студентами в результаті вивчення курсу “Основи прокурорської діяльності”, для вироблення вмій та навиків їх застосування у практиці прокурорської діяльності.

При вивченні спецкурсу студенти мають оволодіти навичками вільно орієнтуватися у системі нормативно-правових актів щодо організації та діяльності органів прокуратури, правильно тлумачити та застосовувати ці норми при вирішенні практичних ситуацій, приймаючи та правильно оформлюючи відповідні рішення, готувати проекти актів прокурорського реагування з основних напрямів діяльності прокуратури тощо.

Практичні заняття є однією з основних форм навчання, сприяючи поглибленому засвоєнню основних теоретичних положень і відпрацюванню навичок практичного застосування правових норм, що регулюють діяльність прокуратури. Заняття проходять у формі розв’язання практичних завдань та складання документів прокурорського реагування, а також ділових ігор.

Практичні завдання виконуються у письмовій формі в окремому зошиті в позааудиторний час і обговорюються на занятті. Кожне завдання передбачає відповідь на додаткові питання, сформульовані до нього.

Окремі практичні завдання з навчальної дисципліни “Практикум з прокурорської діяльності” передбачають підготовку проектів актів прокурорського реагування та інших документів прокуратури. Такі проекти повинні відповідати вимогам, встановленим законом, формам, виробленим прокурорською практикою, і методичним порадам викладача. Документи мають бути написані на листах формату А4 з однієї сторони аркуша, виконуються відповідно до правил ділової української мови, акуратно, чітким почерком, грамотно. Не допускаються закреслення чи виправлення слів, речень, нестандартні скорочення.

У результаті опанування знань, що викладаються, студенти повинні:

знати сутність прокурорської діяльності, її характерні ознаки, завдання та функції прокуратури, специфіку їх практичної реалізації, тактику і методику прокурорської діяльності з основних її напрямів, вимоги до актів прокурорського реагування, порядок їх підготовки та внесення;

уміти вільно орієнтуватися у системі нормативно-правових актів щодо організації та діяльності органів прокуратури, правильно тлумачити та застосовувати ці норми при розв’язанні практичних ситуацій, приймаючи та правильно оформлюючи відповідні рішення, готувати проекти актів прокурорського реагування з основних напрямів діяльності прокуратури тощо.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Усього годин	У тому числі		
			лекції	практичні (семінарські) заняття	самостійна робота
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
1	Прокурорський нагляд за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство	26	4	4	18
2	Підтримання державного обвинувачення в суді	24	4	4	16
3	Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом	20	4	4	12
4	Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян	20	4	2	14
<i>Разом</i>		90	16	14	60

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 10 від 22.05.2015 р.)

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАКТИКУМ З ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

1. Прокурорський нагляд за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дідання та досудове слідство

Сутність і завдання нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування. Процесуальне керівництво як форма нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування та методика їх реалізації. Засоби прокурорського реагування на порушення закону в діяльності органів досудового розслідування.

2. Підтримання державного обвинувачення в суді

Сутність та завдання підтримання державного обвинувачення в суді прокурором. Методика підготовки прокурора для підтримання державного обвинувачення. Тактика участі прокурора у судовому розгляді. Методика підготовки і виголошення обвинувальної промови прокурора. Тактика участі у судових дебатах. Методика участі прокурора в судовому провадженні з оскарження судових рішень.

3. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом

Сутність і завдання представництва прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді. Визначення прокурором приводів і підстав представництва інтересів громадянина або держави у суді. Методика реалізації форм представництва та її особливості при розгляді судами цивільних, господарських та адміністративних справ. Методика участі прокурора у виконавчому провадженні.

4. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян

Предмет та завдання нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру. Повноваження прокурора з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах. Методика нагляду за додержанням законів у місцях тримання затриманих та попереднього ув'язнення, місцях позбавлення або обмеження волі. Методика нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Акти прокурорського реагування на порушення законів в установах виконання кримінальних покарань.

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Тема 1. Прокурорський нагляд за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство

Практичні завдання

1. 19.12.2014 р. до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про вчинення кримінального правопорушення відносно М. за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України. Під час досудового розслідування встановлено, що 18.12.2014 р. приблизно о 18 год 15 хв дві невстановлені особи чоловічої статі, знаходячись біля будинку 8-А по вул. Матросова в м. Н-ську, реалізуючи свій злочинний намір, спрямований на відкрите викрадення чужого майна з корисливих мотивів, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, підбігли до М. ззаду, після чого одна невстановлена особа ривком намагалась викрасти сумку, але М. сумку не віддавала, тоді друга невстановлена особа з метою подавити супротив потерпілої нанесла останній пляшкою з-під пива 3-4 удари в ділянку голови, спричинивши М. фізичний біль, тим самим застосувала насилля, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, від чого М. відпустила сумку з рук, а невстановлені особи забрали сумку М., яка не представляє матеріальної цінності, але в ній знаходився мобільний телефон "Nokia 2760" ІМЕІ 356865027513809 вартістю згідно з товарознавчою експертизою № 1472 від 20.12.2014 р. 127 грн 00 к., також зв'язка ключів та пропуск на завод, які не становлять матеріальної цінності, після чого втекли з місця вчинення злочину, спричинивши матеріальну шкоду потерпілій на 127 грн, розпорядившись викраденим майном на свій розсуд.

28.12.2014 р. слідчий слідчого відділу МВ ГУМВС України у Н-ській обл., не зважаючи на надані прокурором 26.12.2014 р. письмові вказівки щодо допиту як свідків Б. та Т.,

на яких вказала М. як на очевидців вчинення кримінального правопорушення, та не виконавши інших необхідних слідчих дій, для зменшення обсягу нерозкритих на кінець року злочинів приймає рішення про закриття кримінального провадження.

Отримавши копію постанови слідчого про закриття кримінального провадження, прокурор, користуючись передбаченим ч. 4 ст. 284 КПК України правом на її оскарження, оскаржив цю постанову до слідчого судді в порядку ст. 303 КПК України.

ЗАПИТАННЯ

- 1. Чи правомірне рішення слідчого про закриття кримінального провадження?*
- 2. Чи правильно діяв прокурор у даній ситуації? Як він повинен був вчинити?*
- 3. Яким чином прокурор реагує на незаконні рішення слідчого у кримінальному провадженні?*
- 4. В якому порядку прокурор перевіряє законність закриття кримінального провадження?*
- 5. Складіть проект процесуального документа, яким прокурор може відреагувати на незаконну постанову слідчого про закриття кримінального провадження.*

2. Під час здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінального провадження, вивчаючи матеріали досудового розслідування, прокурор встановив, що в період часу з 12.02.2015 р. по 13.03.2015 р. невстановлена особа через віконний отвір проникла до складського приміщення підприємства ТОВ “Контакт Плюс”, що розташоване за адресою: м. Н-ськ, вул. Травнева, 1, звідки викрала електричний кабель, чим завдала підприємству матеріальної шкоди на загальну суму 1441 грн. 14.03.2015 р. зазначений факт внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань для з’ясування обставин кримінального правопорушення.

Провадження здійснюється слідчим слідчого відділу Н-ського МВ УМВС України старшим лейтенантом міліції Ш. Проте з моменту початку досудового розслідування станом на 30.04.2015 р. було проведено лише огляд місця, а інші слідчі дії не проводилися: зокрема, не допитано свідків; не встановлено документів, що підтверджують знаходження на балансі ТОВ “Контакт Плюс” кабелю, метраж кабелю та його розхід до моменту крадіжки; не визначено коло осіб, які мають доступ до приміщення складу, крім комірника; не призначено товарознавчу експертизу вартості викраденого майна тощо.

Враховуючи ці обставини, прокурором було надано слідчому усну вказівку покращити якість досудового розслідування даного кримінального правопорушення. На це слідчий відповів, що питання організації досудового розслідування знаходяться у компетенції начальника слідчого відділу Н-ського МВ УМВС України, а він жодних вказівок з приводу даного кримінального провадження не давав. Внаслідок цього прокурор своєю постановою відсторонив слідчого Ш. від подальшого досудового розслідування.

ЗАПИТАННЯ

1. Чи вбачаються у даній ситуації порушення з боку слідчого? Чи є підстави для втручання прокурора у цю ситуацію?

2. Чи ефективно використано прокурором надані йому повноваження процесуального керівника відносно слідчого в частині надання вказівки?

3. Чи правомірна відповідь слідчого? Яке співвідношення компетенції керівника органу досудового розслідування і прокурора під час досудового розслідування?

4. Чи мав право прокурор відсторонювати слідчого від досудового розслідування? В якому порядку вирішується це питання?

5. Складіть проект вказівок прокурора, доцільних у даному кримінальному провадженні.

3. 19.12.2014 р. до Н-ського РВ УМВС у Н-ській обл. надійшла заява Л. про крадіжку її мобільного телефона “Vertu

Ascent Ti Ferrari Nero” Т. Після внесення відповідних даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань слідчий провів допит потерпілої Л., призначив товарознавчу експертизу, після чого, вбачаючи наявність достатніх доказів для підозри Т. у вчиненні кримінального правопорушення, склав письмове повідомлення про підозру Т. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, та направив його прокуророві для погодження.

Після погодження повідомлення про підозру до прокурора звернувся Т. зі скаргою на дії слідчого, з якої зрозуміло, що слідчий не провів його допит та не взяв до уваги ті факти, що Т. і Л. є подружжям, а мобільний телефон – їхньою спільною сумісною власністю. Натомість Л. подала заяву до міліції через ускладнення їх особистих стосунків, оскільки таким чином намагалася помститися Т. за подружню зраду. Оскільки викладені у скарзі Т. факти отримали повне підтвердження, прокурор прийняв рішення про зміну повідомлення про підозру і надав слідчому вказівку про зупинення досудового розслідування у зв’язку із невстановленням особи, яка вчинила злочин.

ЗАПИТАННЯ

1. Чи достатні підстави для складання слідчим повідомлення про підозру Т.?

2. Чи мав право прокурор розглядати скаргу Т. на дії слідчого?

3. Чи правильне рішення прийняв прокурор? Яке рішення він повинен був прийняти у цій ситуації?

4. З яких підстав прокурор може прийняти рішення про закриття кримінального провадження?

5. Складіть проект процесуального рішення прокурора, необхідного у цій ситуації.

4. Під час досудового розслідування кримінального правопорушення за ознаками ч. 1 ст. 187 КК України слідчий встановив, що 07.01.2015 р. приблизно о 19 год 30 хв І., 14.07.1993 р. народж., перебуваючи в стані алкогольного сп’яніння, знаходя-

чись на відкритій місцевості біля зупинки громадського транспорту, розташованої по вул. Кооперативній у м. Н-ськ, діючи умисно з корисливих мотивів з метою заволодіння чужим майном наніс Г. два удари кулаком в обличчя, в результаті чого Г. впав на землю та втратив свідомість, тобто застосував до потерпілого насильство, небезпечне для життя та здоров'я. Після цього почав обшукувати куртку Г. та заволодів його майном, а саме: мобільним телефоном "Samsung GALAXI", вартістю 2000 грн, в якому знаходилась сім-карта оператора мобільного зв'язку МТС вартістю 25 грн, на рахунку якої було 8 грн, та карта пам'яті на 2 Гб вартістю 120 грн, після чого з місця вчинення злочину зник, розпорядившись викраденим майном як своїм власним, чим завдав потерпілому матеріальних збитків на загальну суму 2188 грн. Також було встановлено, що підозрюваний І. ніде не навчається і не працює, на виклики слідчого не з'являється, намагається впливати на свідка К. та потерпілого Г.

Враховуючи викладені факти, слідчий склав клопотання про обрання до підозрюваного І. запобіжного заходу у виді домашнього арешту і звернувся до прокурора за погодженням. Після спливу 10 днів, не маючи відомостей про результати розгляду свого клопотання і вважаючи подальше зволікання неприпустимим, слідчий направив його безпосередньо до слідчого судді.

ЗАПИТАННЯ

1. Чи правомірними були дії слідчого при зверненні з даним клопотанням до слідчого судді без погодження із прокурором? Які правові наслідки вони створюють?

2. Чи є підстави у цій ситуації для ініціювання застосування запобіжного заходу у виді домашнього арешту?

3. У якому порядку мав діяти слідчий у даній ситуації? Як він міг вплинути на затримки прокурора у погодженні клопотання?

4. Чи були у цій ситуації порушення з боку прокурора? Як він повинен був діяти?

5. Складіть проект клопотання прокурора про застосування запобіжного заходу у виді домашнього арешту.

5. Слідчим Н-ського МВ УМВСУ в Н-ській обл. за погодженням з прокурором 10.01.2015 р. висунута підозра К. в тому, що 03.11.2014 р. разом з невстановленою особою, використовуючи гумовий човен із застосуванням електроструму, на р. Лопань, не маючи належних документів на дозвіл, займався рибним добувним промислом забороненими засобами, що спричинило масове знищення риби, де цього ж дня К. приблизно о 4.30 год був затриманий працівниками міліції, тобто у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 249 КК України. Підозрюваний К. під час досудового розслідування повністю визнав свою винуватість у зазначеному діянні і зобов'язується: а) беззастережно визнати обвинувачення в обсязі підозри у судовому провадженні; б) до 06.08.2015 р. повністю відшкодувати державі спричинену масовою загибеллю риби матеріальну шкоду у визначеній експертизою сумі 50 тис. грн; в) співпрацювати з правоохоронними органами у викритті та виявленні місця перебування співучасника кримінального правопорушення, який втік під час затримання; г) сприяти розслідуванню кримінального провадження у з'ясуванні обставин щодо власника човна, виготовлення електроприладу та всіх випадків його кримінального застосування, виявленні та припиненні інших відомих йому подібних кримінальних правопорушень.

Захисник підозрюваного К. звернувся до прокурора із пропозицією про укладення угоди про визнання винуватості. Прокурор відмовив в укладенні угоди, посилаючись на те, що у кримінальному провадженні не встановлено потерпілого і захисник не може бути ініціатором укладення такої угоди.

ЗАПИТАННЯ

- 1. Чи були в даній ситуації умови для укладення угоди та якої саме?*
- 2. Чи обґрунтованим є рішення прокурора?*

3. *Суб'єктом укладення якої угоди та в яких випадках виступає прокурор?*

4. *Які правові наслідки тягне за собою укладення угоди?*

5. *Складіть проект угоди, можливої у даній ситуації.*

Список нормативно-правових актів та літератури

Конституція України // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 72/1 (спец. вип.). – Ст. 2598. – С. 15.

Про прокуратуру [Електрон. ресурс]: Закон України від 14.10.2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1990. – № 4. – Ст. 20.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/t21>. – Заголовок з екрана.

Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні [Електрон. ресурс]: наказ Генерального прокурора України № 4гн від 19.12.2012 р. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/uid>. – Заголовок з екрана.

Про організацію роботи з питань статистики, ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань та нагляду за обліком кримінальних правопорушень [Електрон. ресурс]: наказ Генерального прокурора України № 15гн від 25.09.2012 р. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/uid>. – Заголовок з екрана.

Прокурорський нагляд в Україні: підруч. для студентів / за ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. – Харків: Одісей, 2005. – 240 с.

Каркач П. М. Організація роботи районної, міської прокуратури: наук.-практ. посіб. / П. М. Каркач. – Харків: Право, 2013. – 336 с.

Лапкін А. В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 3-тє, змін. та доповн. – Харків: Право, 2015. – 148 с.

Лапкін А. В. Роль прокурора у забезпеченні прав і законних інтересів потерпілого в кримінальному судочинстві

України: монографія / А. В. Лапкін. – Харків: Право, 2012. – 264 с.

Трагнюк Р. Р. Прокурорський нагляд за додержанням законів, що забезпечують права обвинуваченого: монографія / Р. Р. Трагнюк. – Харків: Факт, 2004. – 200 с.

Прокурорський нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування: навч. посіб. / О. М. Толочко, О. В. Геселев, М. І. Бортун та ін. – Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2014. – 194 с.

Гультай П. М. Реалізація основних засад кримінального провадження при здійсненні прокурорського нагляду за законністю застосування запобіжних заходів у досудовому розслідуванні / П. М. Гультай // Право України. – 2013. – № 3-4. – С. 466-473.

Гультай П. М. Міжнародні стандарти прокурорського нагляду за додержанням законів при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні / П. М. Гультай // Право України. – 2013. – № 8. – С. 318-325.

Марчук Н. Основні напрями участі прокурора в кримінальному провадженні на досудових стадіях / Н. Марчук // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 4. – С. 57-62.

Марчук Н. Щодо визначення поняття “прокурор” в кримінальному провадженні / Н. Марчук // Вісн. прокуратури. – 2012. – № 8. – С. 3-10.

Марчук Н. В. Щодо визначення змісту діяльності прокурора зі здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням / Н. В. Марчук // Наук. вісн. Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ: зб. наук. пр. – 2012. – № 2. – С. 369-376.

Шорін М. Організація роботи прокурорів у кримінальному провадженні. Проблемні питання ефективності розподілу обов'язків між процесуальними керівниками / М. Шорін // Вісн. прокуратури. – 2013. – № 5. – С. 62-67.

Молодик В. В. Організаційно-правові основи взаємодії прокуратури й органів розслідування в Україні. Історичний досвід і сучасний стан / В. В. Молодик // Право і Безпека : наук. журн. – 2013. – № 4 (51). – С. 43-48.

Бабкова В. С. Координаційна діяльність прокуратури у сфері кримінального провадження / В. С. Бабкова // Вісн. Нац. акад.

прокуратури України. – 2014. – № 1 (спец. вип.). – С. 13-19.

Бортун М. Взаємодія прокурора зі слідчим, слідчим суддею на стадії досудового розслідування / М. Бортун // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 95-100.

Костенко С. Дотримання конституційних прав і свобод громадянина при повідомленні про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: точка зору практичного працівника / С. Костенко // Вісн. прокуратури. – 2014. – № 5. – С. 95-103.

Лапкін А. В. Проблеми взаємодії прокурора і слідчого судді у кримінальному провадженні / А. В. Лапкін // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2013. – Вип. 2 (63). – С. 255-265.

Лапкін А. Забезпечення прокурором законності застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні / А. Лапкін // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. Спец. вип.: Проблеми застосування Кримінального процесуального кодексу України. – 2014. – № 1 (34). – С. 58-63.

Лапкін А. В. Координаційна діяльність органів прокуратури України у сфері кримінального провадження / А. В. Лапкін // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія “Право”. – 2013. – № 1082. – С. 322-326.

Тюрін Г. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням: шляхи вдосконалення / Г. Тюрін // Вісн. прокуратури. – 2013. – № 11. – С. 14-19.

Шпак О. Правове забезпечення реалізації прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням / О. Шпак // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2014. – № 4. – С. 106-112.

Цимбалістенко О. Правова природа діяльності прокурора на початковому етапі досудового розслідування / О. Цимбалістенко // Вісн. прокуратури. – 2013. – № 6. – С. 69-75.

Цимбалістенко О. Проблеми прокурорського нагляду за законністю затримання особи на початковому етапі досудового розслідування / О. Цимбалістенко // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2014. – № 1 (спец. вип.). – С. 52-57.

Тема 2. Підтримання державного обвинувачення в суді

Практичні завдання

6. Згідно з обвинувальним актом у кримінальному провадженні Ш. обвинувачується у тому, що 15.07.2014 р. о 14 год, знаходячись в стані алкогольного сп'яніння вдома в м. Н-ську по вул. Шевченка 19-а, на ґрунті раптово виниклої неприязні, діючи з прямим умислом, усвідомлюючи суспільно небезпечні наслідки свого діяння та бажаючи їх настання, наніс своїй дружині численні удари долонями та кулаками зі значною силою в голову (обличчя, скроневу та потиличну ділянки). Згідно з висновком судово-медичної експертизи № 785-а від 17.09.2014 р. тілесні ушкодження умовно поділені на дві групи, в одну з яких входять садна голови та лівої нижньої кінцівки, крововиливи шиї, тулубу, верхніх та нижніх кінцівок, що відносяться до легких тілесних ушкоджень, які не спричинили короточасного розладу здоров'я, в другу – крововиливи в м'які покрови голови з боку їх внутрішньої поверхні в правій тім'яній ділянці, в потиличній ділянці зліва, під тверду мозкову оболонку в проекції задній, середній та передніх черепно-мозкових ямок, які відносяться до тяжких тілесних ушкоджень за ознакою небезпеки для життя в момент заподіяння. В даному конкретному випадку вони стали причиною смерті дружини Ш.

Під час судового розгляду за клопотанням захисника підсудного по справі була призначена та проведена комісійна судово-медична експертиза. Згідно з висновком експерта № 23 від 28.03.2015 р. черепно-мозкова травма, яка має прямий причинний зв'язок з настанням смерті дружини Ш., була отримана підекспертною в три етапи: 1) приблизно за сім діб до смерті (06.07.2014 р.); 2) приблизно за добу до смерті (14.07.2014 р.); 3) повторна травматизація незадовго до настання смерті (друга половина дня 15.07.2014 р.). Стан здоров'я підекспертної зранку та вдень 15.07.2014 р. у висновку експерта пояснюється травматизацією головного мозку 14.07.2014 р. у вигляді субарахно-

їдальних крововиливів, що, в свою чергу, ускладнило перебіг уже існуючої з 06.07.2014 р. субдуральної гематоми. Після третього етапу травматизації головного мозку через досить короткий проміжок часу настала смерть потерпілої в результаті черепно-мозкової травми. Своєчасне надання медичної допомоги після травми 06.07.2014 р. могло б запобігти настанню смерті дружини Ш. Натомість тілесні ушкодження 14.07.2014 р. та 15.07.2014 р., які у своїй сукупності відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, самі по собі без тілесних ушкоджень, отриманих 06.07.2014 р., не могли спричинити смерть потерпілої.

Під час повторного допиту підсудного в зв'язку з отриманою експертизою останній суду пояснив, що 06.07.2014 р. тілесні ушкодження дружині не наносив, оскільки вони з дружиною пішли відзначати свято Івана Купала у різних компаніях. Ш. разом з дітьми повернувся зі свята раніше, а дружина Ш. прийшла наступного дня. 06.07.2014 р. він її не бачив, а отже, конфлікту між ними не було. Це підтвердилося показаннями свідків С. та Д., а також дітей подружжя Ш. Натомість свою провину у заподіянні дружині тілесних ушкоджень 14 та 15 липня 2014 р. Ш. визнав повністю.

Враховуючи ці обставини, прокурор заявив перед судом клопотання про повернення кримінального провадження на додаткове розслідування.

ЗАПИТАННЯ

- 1. Чи правильно вчинив прокурор?*
- 2. Яке завдання постало перед прокурором, який підтримує державне обвинувачення, у наведеному випадку? В якому порядку він може його реалізувати?*
- 3. Якою засадою кримінального провадження має керуватися прокурор у цій ситуації?*
- 4. Які види корегування процесуальної позиції прокурора, викладеної в обвинувальному акті, під час підтримання державного обвинувачення передбачає закон?*
- 5. Складіть процесуальний документ, який має внести прокурор у даній ситуації.*

7. У Московському районному суді м. Харкова перебуває кримінальне провадження по обвинуваченню Колісника у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України.

За даними обвинувального акта Колісник раніше відбував покарання за злісне хуліганство у виправній колонії. Після звільнення з колонії вів аморальний спосіб життя, систематично пиячив, ніде ні працював.

20.01.2012 р. під час розпиття алкогольних напоїв у квартирі його знайомого Чихичина між ними виникла сварка, в ході якої Колісник ножем, який лежав на столі, наніс один удар у живіт Чихичину. Як наслідок, Чихичину були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння.

Підозрюваний Колісник визнав себе винним частково і пояснив, що, оскільки був п'яним, то не розумів своїх дій. Пам'ятає, що під час розпиття алкогольних напоїв раптово Чихичин вдарив його кулаком по голові, йому було боляче, зав'язалася бійка, під час якої в його руках випадково з'явився ніж, який згодом опинився в животі Чихичина. Він припускає, що міг завдати удару, проте, заперечує наявність умислу на заподіяння тілесних ушкоджень.

Потерпілий Чихичин пояснив, що між ним та підозрюваним виникла сварка через те, що останній чіплявся до його співмешканки Петрової, але заперечував, що бив Колісника. За його словами, Колісник раптово схопив ніж і зі словами "піді відпочинь" завдав йому удару в живіт, після чого він втратив свідомість.

Свідок Петрова, яка є співмешканкою Чихичина, пояснила, що Колісник часто заходив до них у гості, і вони разом розпивали алкогольні напої. При цьому її чоловік та Колісник сварилися через те, що підозрюваний до неї чіплявся. 20 січня між ними виникла сварка з тієї ж причини. Щоб чоловіки заспокоїлися, вона вийшла на кухню, раптом почула крики, а коли зайшла до кімнати, побачила, що Чихичин лежить на підлозі непритомний, а з його живота стирчить ніж, яким вони перед тим нарізали закуску.

Свідок Суркіс, який також розпивав з ними спиртні напої, підтвердив, що Чихичин вдарив Колісника по голові. Вна-

слідок чого сталася сварка, він не пам'ятає, але в ході її він бачив ніж в руках як Колісника, так і Чихичина, тому припускає, що Чихичин міг нахромитися на ніж випадково.

Згідно з висновком судово-медичної експертизи № 276/09 від 04.02.2012 р. тілесні ушкодження Чихичина за ступенем тяжкості відносяться до категорії тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя в момент заподіяння. Висновком судово-медичної експертизи № 170 від 15.02.2012 р. підтверджено, що рана живота Чихичина заподіяна колото-різаним предметом, яким міг бути ніж, представлений по справі як речовий доказ. Самостійне нахромлення потерпілого на лезо ножа малоімовірне.

Власник квартири Полич, у якого Чихичин винаймав житло, заявив по справі цивільний позов, в якому просив стягнути з Колісника вартість килима, забрудненого кров'ю, у розмірі 250 грн та 5000 грн компенсації моральної шкоди, оскільки після подій, що сталися, він боїться заходити до помешкання, а крім того, Чихичин неспроможний сплачувати орендну плату у повному обсязі.

ЗАПИТАННЯ

1. Які вимоги встановлено до обвинувальної промови прокурора?

2. Використовуючи дані, наведені в обвинувальному акті, складіть обвинувальну промову прокурора у судовому провадженні щодо Колісника.

3. Проведіть за наведеною фавбулою ділову імітаційну гру у складі: суддя, секретар судового засідання, прокурор, захисник, підсудний, потерпілий, представник потерпілого, свідки, судовий експерт та інші.

8. Вироком Н-ського районного суду Н-ської обл. від 21.03.2015 р. С. визнаний винним та засуджений за ч. 2 ст. 286 КК України до покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки з позбавленням права керувати транспортними засобами на 3 роки. На підставі ст. 75, 76 КК України від основного покарання у виді позбавлення волі звільнений з призначенням іспитового строку на 3 роки.

Під час судового розгляду було встановлено, що С. вчинив тяжкий злочин, в результаті якого потерпілим К. та Ш. були спричинені тілесні ушкодження, при цьому С. вчинив злочин при обтяжуючих обставинах, а саме знаходячись в стані алкогольного сп'яніння.

Під час вивчення особи обвинуваченого судом було встановлено, що С. раніше судимий 11.05.2011 р. Н-ським районним судом Н-ської обл. за ч. 1 ст. 121, ч. 1 ст. 296, ст. 70 КК України до 5 років 6 місяців позбавлення волі; звільнився 16.10.2014 р. на підставі постанови Н-ського районного суду Н-ської обл. від 08.10.2014 р. умовно-достроково на невідбуту частину покарання на 1 рік 9 місяців 5 днів.

ЗАПИТАННЯ

1. Чи відповідає вирок суду відносно С. вимогам законності та обґрунтованості? В чому це полягає?

2. Які порушення правил призначення покарання допустив суд у цій ситуації?

3. Як має відреагувати прокурор на даний вирок суду? Які правові наслідки це може мати?

4. Яка посадова особа органів прокуратури в даній ситуації є суб'єктом внесення апеляційної скарги? В якому порядку і які строки це має відбутися?

5. Складіть проект апеляційної скарги.

Список нормативно-правових актів та літератури

Конституція України // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 72/1 (спец. вип.). – Ст. 2598. – С. 15.

Про прокуратуру [Електрон. ресурс]: Закон України від 14.10.2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/t21>. – Заголовок з екрана.

Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні [Електрон. ресурс]: наказ Генерального прокурора України № 4гн від 19.12.2012 р. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/uid>. – Заголовок з екрана.

Каркач П. М. Державне обвинувачення в суді – конституційна функція прокуратури / П. М. Каркач. – Харків: Право, 2007.

Каркач П. М. Організація роботи районної, міської прокуратури: наук.-практ. посіб. / П. М. Каркач. – Харків: Право, 2013. – 336 с.

Лапкін А. В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 3-тє, змін. та доповн. – Харків: Право, 2015. – 148 с.

Прокурорський нагляд в Україні: підруч. для студентів / за ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. – Харків: Одіссей, 2005. – 240 с.

Олійник О. Б. Прокурорська риторика: підручник / О. Б. Олійник. – Київ: Алеута, 2008. – 304 с.

Крючко Ю. І. Проблеми підтримання державного обвинувачення у справах про навмисні вбивства / Ю. І. Крючко. – Харків: Легас, 2000. – 248 с.

Корж В. Ефективність підтримання державного обвинувачення: деякі питання теорії та практики / В. Корж // Вісн. прокуратури. – 2001. – № 3. – С. 71-74.

Лапкін А. В. Оцінка відмови прокурора від державного обвинувачення крізь призму принципів кримінального процесу України / А. В. Лапкін // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ. – 2007. – Вип. 3. – С. 134-144.

Лапкін А. В. Участь прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення / А. В. Лапкін // Теорія і практика правознавства. – 2011. – № 1; [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/index.php>

Лапкін А. В. Проблеми участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення / А. В. Лапкін // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія “Право”. – 2012. – Вип. 11 (1000). – С. 297-301.

Тюрін Г. Є. Порядок діяльності прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод / Г. Є. Тюрін // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 442-447; [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_78.pdf

Козьяков І. Поняття “державне обвинувачення” в доктрині кримінального процесу: етимологія та генеза / І. Козьяков // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 41-45.

Козьяков І. Сутність тактики підтримання прокурором державного обвинувачення в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України / І. Козьяков, Л. Хруслова // Там же. – 2013. – № 2. – С. 56-59.

Підтримання прокурором державного обвинувачення в умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу України: зб. метод. рек. / В. П. Пшонка та ін. ; за заг. ред.: В. П. Пшонки, Ю. М. Дьоміна ; Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – Київ : Прав. єдність : Алерта, 2013. – 438 с.

Белоусова К. О. Правова природа підтримання прокурором державного обвинувачення в суді (в контексті нового КПК України) / К. О. Белоусова // Право України. – 2013. – № 7. – С. 333-339.

Ляш А. Відмова прокурора від державного обвинувачення / А. Ляш // Вісн. прокуратури. – 2014. – № 3. – С. 32-39.

Лапкін А. В. Правова природа обвинувальної промови прокурора та вимоги до неї / А. В. Лапкін // Проблеми законності. – Харків: Нац. ун-т “ЮАУ ім. Я. Мудрого”, 2013. – Вип. 122. – С. 207-215.

Лапкін А. В. Обвинувальна промова прокурора у суді: структура і зміст / А. В. Лапкін // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ. – 2013. – № 2 (61). – С. 113-120.

Сапін О. Прокурор у кримінальному провадженні з перегляду судових рішень: досвід зарубіжних держав / О. Сапін // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 2. – С. 107-113.

Тема 3. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави у суді у випадках, визначених законом

Практичні завдання

9. До прокуратури надійшло звернення голови Тарасівської сільської ради, у якому йшлося про те, що на території с. Тарасівка Гребінківського р-ну проживає багатодітна родина Петухової О. С., яка перебуває на обліку служби у справах дітей Гребінківської райдержадміністрації як родина, що опинилася в складних життєвих обставинах. Петухова О. С. має чотирьох неповнолітніх дітей: Петухову Ю. Ф., 25.06.2001 р. народж., Петухову К. Ф., 25.06.2001 р. народж., Петухову А. Ф., 03.02.2003 р. народж., Перчикова Б. М., 22.09.2004 р. народж. Батько Петухової Ю. Ф., Петухової К. Ф., Петухової А.Ф. помер, а батько Перчикова Б. М., Перчиков М. В., 1955 р. народж., проживає в с. Тарасівка.

Петухова О. С. не піклується про своїх дітей, ніде не працює, не виконує порад соціального працівника, порушує рекомендації дільничного педіатра, зловживає алкогольними напоями, часто зникає з дому, залишаючи дітей з прабабусею Колько Ф. Ф., 1933 р. народж. Сім'я живе за рахунок державних виплат, які отримує Петухова О. С. (соціальна допомога малозабезпеченій сім'ї, пенсія по втраті годувальника, допомога самотній матері), більша частина яких стягуються банком в рахунок заборгованості за кредитами. Житлово-побутові умови проживання родини незадовільні, діти хворіють на педикульоз.

ЗАПИТАННЯ

1. Назвіть приводи, підстави і форми представництва прокурором інтересів громадянина у суді.
2. Як має діяти прокурор у наведеній ситуації?
3. Чи є підстави для прокурорського представництва у суді?
4. Якщо так, складіть проект позовної заяви прокурора.
5. Проведіть за наведеною фавбулою ділову імітаційну

гру у складі: суддя, секретар судового засідання, прокурор та інші учасники судового розгляду.

10. Під час досудового розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, було встановлено, що 19.04.2015 р. у темний час доби, приблизно о 22 год 10 хв, Цигаль, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, керуючи автомобілем ВАЗ 2107, у салоні якого знаходився пасажир Сурков, грубо порушив вимоги п. 10.1. та 16.13 Правил дорожнього руху України, через що допустив зіткнення з автомобілем МАЗ-54323 під керуванням Шагакова.

Внаслідок ДТП пасажиру автомобіля ВАЗ-2107 Суркову згідно з висновком судово-медичної експертизи № 583 від 27.04.2015 р. заподіяно тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості. У зв'язку зі спричиненими тілесними ушкодженнями Сурков знаходився на стаціонарному лікуванні у травматологічному відділенні комунальної установи “1-ша міська лікарня” Нікопольської міської ради з 19.04.2015 р. по 08.05.2015 р., і на його лікування згідно з довідкою, наданою комунальною установою “1-ша міська лікарня” Нікопольської міської ради, витрачено 3345 грн 80 к.

Ухвалою Нікопольського міськрайсуду від 16.05.2015 р. Цигаль звільнений від кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 286 КК України у зв'язку з дійовим каяттям, кримінальне провадження відносно нього закрито. Але до теперішнього часу завдані державі збитки не відшкодовані.

27.05.2015 р. до прокурора місцевої прокуратури, який здійснював повноваження процесуального керівника досудового розслідування у кримінальному провадженні відносно Цигалья, звернувся представник комунальної установи охорони здоров'я “1-ша міська лікарня” із заявою про здійснення представництва інтересів держави, оскільки фінансування лікарні здійснюється з бюджету, тобто за рахунок державних грошових коштів. Крім того, у лікарні відсутні можливості для звернення до суду, а представники юридичного відділу міської ради не виконують обов'язки щодо такого звернення.

На основі цього прокурор направив Цигалю звернення про досудове врегулювання спору з пропозицією добровільно відшкодувати витрати на стаціонарне лікування потерпілого. Не отримавши відповіді на це звернення у 15-денний строк, прокурор звернувся до суду із цивільним позовом у кримінальному провадженні про стягнення суми витрат на стаціонарне лікування в інтересах держави в особі комунальної установи охорони здоров'я “1-ша міська лікарня” Нікопольської міської ради.

ЗАПИТАННЯ

- 1. Чи вбачаються у даній ситуації підстави для представництва прокурором інтересів держави в суді?*
- 2. Чи мав право прокурор направити Цигалю звернення про досудове врегулювання?*
- 3. Чи правильно прокурор обрав форму представництва інтересів держави?*
- 4. Чи мав повноваження прокурор щодо подання позову у цій ситуації?*
- 5. Складіть проект позову прокурора за фабулою даної справи.*

Список нормативно-правових актів та літератури

Конституція України // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 72/1 (спец. вип.). – Ст. 2598. – С. 15.

Про прокуратуру [Електрон. ресурс]: Закон України від 14.10.2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // Там же. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.

Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. // Там же. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. // Там же. – 2005. – № 35-36, 37. – Ст. 446.

Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень [Електрон. ресурс]: наказ Генерального прокурора України № 6гн від 28.05.2015 р. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102– Заголовок з екрана.

Про роль прокуратури поза системою кримінального правосуддя: Рекомендація СМ/Рес (2012) 11 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи, прийнята 19 вересня 2012 р. // Правові основи прокурорської діяльності в Україні: наук.-практ. посіб. / А. В. Лапкін. – Харків: Право, 2014. – С. 65-69.

Дунас Т. О. Прокурор у цивільному процесі України: сутність, завдання, повноваження: навч. та наук.-практ. посіб. для студентів / Т. О. Дунас, М. В. Руденко; за ред. М. В. Руденка. – Харків: Харків юрид., 2006. – 340 с.

Руденко М. В. Прокурор у господарському судочинстві: навч. посіб. / М. В. Руденко. – Київ: Ін Юре, 2003. – 380 с.

Черв'якова О. Б. Представницька функція прокурора / О. Б. Черв'якова, Є. А. Субботін, І. Є. Марочкін // Вісн. прокуратури. – 1997. – № 11. – С. 64-67.

Кириченко В. Представництво в суді інтересів громадянина та держави / В. Кириченко // Там же. – 2009. – № 3. – С. 31-35.

Каркач П. М. Організація роботи районної, міської прокуратури: наук.-практ. посіб. / П. М. Каркач. – Харків: Право, 2013. – 336 с.

Лапкін А. В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 3-тє, змін. та доповн. – Харків: Право, 2015. – 148 с.

Прокурорський нагляд в Україні: підруч. для студентів України / за ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. – Харків: Одісей, 2005. – 240 с.

Бачун О. Актуальні проблеми реалізації повноважень прокурора у виконавчому провадженні / О. Бачун // Вісн. прокуратури. – 2014. – № 10. – С. 5-12.

Наулік Н. Основні аспекти становлення та розвитку діяльності прокуратури щодо представництва інтересів громадя-

нина або держави в суді / Н. Наулік // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 5. – С. 30-34.

Палюх А. Збереження за органами прокуратури можливості досудового врегулювання конфлікту під час забезпечення функції представництва інтересів в суді / А. Палюх // Вісн. прокуратури. – 2013. – № 9. – С. 94-100.

Стефанчук М. Практична реалізація прокуратурою України функції представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. Пошук елементів механізму / М. Стефанчук // Вісн. прокуратури. – 2015. – № 1. – С. 22-36.

Стефанчук Р. Проблеми юридичної методології та законодавчої техніки у новому Законі України “Про прокуратуру” / Р. Стефанчук, М. Стефанчук // Там же. – 2014. – № 11. – С. 20-32.

Безкровний Є. Звернення як невід’ємний елемент представництва інтересів громадянина в суді органами прокуратури / Є. Безкровний // Там же. – 2014. – № 10. – С. 91-101.

Тогобіцька А. Питання правового регулювання діяльності прокурора у сфері примусового виконання судових рішень / А. Тогобіцька // Там же. – 2013. – № 1. – С. 71-80.

Тема 4. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов’язаних з обмеженням особистої свободи громадян

11. Під час прокурорської перевірки додержання законів у виправній колонії управління Державної пенітенціарної служби України в Н-ській обл. щодо додержання вимог кримінально-виконавчого законодавства та законодавства щодо захисту конституційних прав засуджених на медико-соціальне забезпечення та лікування під час їх тримання в установі встановлено, що протягом 2014 р. на активну форму туберкульозу в установі захворіли 19 засуджених, а протягом 2015 р. – 2, з яких 10 впер-

ше, а решта повторно. Крім того, медичною частиною установи не забезпечено належне ведення амбулаторних карток хворих, зокрема, у більшості перевірених амбулаторних картках, заведених медичною частиною установи на засуджених, лишаються незаповненими листи уточнених діагнозів.

На час перевірки багатoproфiльна лікарня не в повній мірі укомплектована медичними працівниками. Так, штат лікарні повинен мати 50,5 ставок, однак на момент перевірки зайнятими є лише 41,5.

Під час приготування їжі не забезпечено передбачену періодичність проведення лабораторних досліджень готової продукції за мікробіологічними показниками. Приміщення їдальні, яке розташоване у промисловій зоні, взагалі знаходиться у незадовільному санітарно-технічному та санітарно-гігієнічному стані, оскільки стіни почорнілі, потріскані, а саме приміщення взагалі не опалюється.

ЗАПИТАННЯ

1. Чи входить до компетенції прокурора проведення перевірки із зазначених питань?

2. Чи є підстави для прокурорського реагування на виявлені факти?

3. За наявності таких підстав складіть акт прокурорського реагування.

4. У межах якої функції прокуратури здійснюються перевірки виправних колоній? З якою періодичністю вони проводяться?

5. Які повноваження прокурор має під час проведення перевірки установи виконання покарань?

12. Під час перевірки слідчого ізолятора прокурор встановив, що у ньому утримується підозрюваний у вчиненні тяжкого злочину К., до якого ухвалою слідчого застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою строком до 15.04.2015 р. Одночасно даною ухвалою визначений розмір застави – 50 розмірів мінімальної заробітної плати. Зазначений розмір застави

був внесений у повному обсязі батьками підозрюваного К., що підтверджується платіжним документом з відміткою банку про виконання. Проте станом на 10.03.2015 р. К. продовжує перебувати у слідчому ізоляторі. Відповідно до пояснень представника адміністрації слідчого ізолятора 06.03.2015 р. ним було отримано платіжний документ, який підтверджує внесення застави, проте, у зв'язку із вихідними та святковими днями триває його перевірка.

ЗАПИТАННЯ

1. Чи правомірні дії адміністрації слідчого ізолятора щодо утримання К. в цій установі? Як можна оцінювати надані їй представником пояснення?

2. Чи може підозрюваний К. вважатися особою, яка незаконно перебуває у місці попереднього ув'язнення?

3. До якого напряму прокурорської діяльності відноситься перевірка дотримання законності у цій ситуації, та які повноваження прокурор може застосувати для виявлення порушень у цій сфері?

4. Чи повинен прокурор відреагувати на виявлені факти? Як він може це зробити?

5. Складіть документ прокурорського реагування, необхідний у даній ситуації.

Список нормативно-правових актів та літератури

Конституція України // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 72/1 (спец. вип.). – Ст. 2598. – С. 15.

Про прокуратуру [Електрон. ресурс]: Закон України від 14.10.2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 5. – Ст. 360.

Про адміністративний нагляд за особами, які звільнені з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 р. // Там же. – 1994. – № 52. – Ст. 450.

Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 3. – Ст. 21.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/t21>. – Заголовок з екрана.

Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [Електрон. ресурс]: наказ Генерального прокурора України № 7гн від 12.04.2013 р. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102. – Заголовок з екрана.

Минимальные стандартные правила обращения с заключенными [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/prison.shtml. – Заглавие с экрана.

Авер'янов В. Б. Науково-практичний коментар до законів України “Про державну виконавчу службу”, “Про виконавче провадження” / В. Б. Авер'янов, Л. М. Горбунова, В. В. Комаров та ін. – Київ: Юрінком Інтер, 2005. – 320 с.

Кримінально-виконавче право: підручник / В. В. Голіна, А. Х. Степанюк, О. В. Лисодєд та ін.; за ред. В. В. Голіни і А. Х. Степанюка. – Харків: Право, 2011. – 328 с.

Прокурорський нагляд в Україні: підруч. для студентів / за ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. – Харків: Одиссей, 2005. – 240 с.

Каркач П. М. Організація роботи районної, міської прокуратури: наук.-практ. посіб. / П. М. Каркач. – Харків: Право, 2013. – 336 с.

Лапкін А. В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 3-тє, змін. та доповн. – Харків: Право, 2015. – 148 с.

Каркач П. М. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань / П. М. Каркач, М. Й. Курочка. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005.

Гура Р. М. Довідник працівника кримінально-виконавчої інспекції / Р. М. Гура, А. Х. Степанюк, В. В. Шкадюк. – Харків: Право, 2005. – 464 с.

Лемак Р. В. Організаційні засади діяльності прокурора по нагляду за додержанням законів в установах виконання покарань / Р. В. Лемак // Вісн. прокуратури. – 2011. – № 6. – С. 46-50.

Лемак Р. В. Завдання прокурорського нагляду за додержанням законів в органах і установах виконання покарань / Р. В. Лемак // Вісн. прокуратури. – 2006. – № 11. – С. 34-38.

Лемак Р. В. Прокурорський нагляд за додержанням законів в установах виконання покарань / Р. В. Лемак // Там же. – 2008. – № 8. – С. 41-44.

Лемак Р. В. Прокурорський нагляд за додержанням законів в установах виконання покарань : монографія / Р. В. Лемак. – Харків, 2013. – 224 с.

Прищеп В. Правова природа прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі / В. Прищеп // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2012. – № 3 (70). – С. 233-241.

Прищеп В. І. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань у вигляді громадських робіт / В. І. Прищеп // Держава і право: зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – 2012. – Вип. 58. – С. 565-571.

Прищеп В. І. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань у вигляді виправних робіт / В. І. Прищеп // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія “Право”. – 2012. – № 1034. – С. 262-265.

Прищеп В. І. Повноваження прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі / В. І. Прищеп // Теорія і практика правознавства. – 2013. – № 1; [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/elzbirnik/1.2013/Prishepa.pdf>

Мозгова В. Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі / В. Мозгова, Ю. Чернега // Вісн. прокуратури. – 2014. – № 6. – С. 56-62.

Мельник В. Прокурорський нагляд за поведінням із затриманими і ув'язненими в Україні / В. Мельник // Вісн. прокуратури. – 2014. – № 7. – С. 114-119.

Шандула О. О. Прокурорський нагляд за законністю застосування до засуджених дисциплінарних заходів при відбуванні кримінальних покарань у виді громадських та виправних робіт / О. О. Шандула // Юрист України: наук.-практ. журн. – 2014. – № 3. – С. 53-60.

5. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни “Практикум з прокурорської діяльності” здійснюється на підставі результатів поточного контролю (ПК). Загальним об’єктом оцінювання знань студентів є відповідні частини навчальної програми зі спецкурсу, засвоєння якої й перевіряється під час ПК.

Завданням ПК є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу, умінь самостійно опрацювати тексти, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація).

Об’єктами ПК знань студентів з даного спецкурсу виступають:

а) систематичність та активність роботи на лекціях, семінарських, практичних, лабораторних заняттях (відвідування відповідних форм навчального процесу, активність та рівень знань при обговоренні питань; участь у студентських конференціях, гуртках, конкурсах, олімпіадах; інші форми робіт);

б) виконання завдань для самостійного опрацювання (самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; написання рефератів, есе та їх презентація; підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів; підготовка реферативних матеріалів з публікацій; інші форми роботи).

Оцінювання результатів ПК здійснюється викладачем. Результати ПК знань студентів своєчасно вносяться до журналу обліку роботи викладача та регулярно оголошуються в академічній групі (особисто студенту за його запитом).

Конкретний перелік робіт, що зобов’язаний виконати студент в рамках ПК, критерії їх оцінки (кількість балів) визначаються кафедрою з кожної навчальної дисципліни та доводяться до відома студентів на початку навчального року, що передуює її вивченню.

Така інформація оприлюднюється на офіційному сайті Університету (веб-порталі АСУ навчальним процесом).

Підсумковий бал за результатами ПК обчислюється під

час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Загальна кількість балів за ПК дорівнює 40.

Результати оцінювання знань студентів, отриманих протягом першого семестру, оформлюються у вигляді досесійного заліку.

Відповідальність за об'єктивність та своєчасність проведення ПК покладається на викладача, що веде семінарські (практичні) заняття, лектора та завідувача кафедри.

Кафедра визначає порядок ліквідації заборгованості з ПК.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота полягає в додатковому поглибленому опрацюванні студентами окремих питань навчальної дисципліни.

Необхідно самостійно ознайомитись, критично осмислити та зробити висновки з рекомендованого наукового матеріалу.

Основні види самостійної роботи:

- пошук та вивчення додаткової нормативно-правової та наукової літератури;
- ознайомлення з сучасними поглядами на проблемні питання, що висвітлені в періодичних виданнях;
- виконання домашніх завдань;
- доопрацювання матеріалів лекцій.

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАКТИКУМ З ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

Вид активності	Зміст активності	Кількість видів	Кількість балів за вид	Всього
Основні				
Відповіді на заняттях	Розкриття питання з методички або доповнення, відповідь на завдання	7	1	7
Складання прокурорських документів	Оформлення у письмовому вигляді необхідних документів до наведених у методичці завдань	12	2	24
Контрольні завдання	Контрольні питання за темами	4	1	4
Додаткові				
Написання і опублікування тез	Наукові тези за темами	1	5	5
Участь у ділових іграх	Участь у ділових іграх за фабулами завдань	2	5	10
Написання наукової роботи	Наукова робота (оформлена в деканаті замість курсової)	1	10	10
Робота з науковою літературою	Анотування (рецензування) наукових статей, монографій	До 3 статей або 1 монографія	1,5 бала за статтю (5 балів за 3 статті), 5 балів за 1 монографію	5
Підготовка реферату (доповіді)	Реферат або доповідь на визначені викладачем питання	2	2,5	5

Розробка презентації	Представлення за допомогою технічних засобів певних питань (тем)	1	5	5
Участь у роботі студентського гуртка	Виступ з доповіддю на засіданні гуртка, участь у обговореннях	1	5	5

Пояснення

Максимальна кількість балів за результатами практичних занять – **40**.

Мінімально допустима кількість балів – **10**.

Основні види активності дають студенту можливість набрати 35 балів. Вони є обов'язковими для всіх студентів і проходять в аудиторній формі.

Відповіді на заняттях передбачають виконання практичних завдань за темами, розкриття питань, які до них ставляться, доповнення. Залежно від обсягу та якості відповіді їх можна оцінювати в 1 бал за заняття.

Складання прокурорських документів передбачає оформлення необхідних актів прокурорського реагування: позовів, вказівок, постанов, інших документів за фабулами наведених у методичному посібнику завдань. Оцінюється шляхом перевірки відповідних документів, правильності їх оформлення, наявності всіх передбачених законодавством реквізитів, відповідності документа матеріалам практичних завдань. Кожний документ оцінюється у 2 бали.

Контрольні завдання можуть застосовуватися як під час занять, так і при відпрацюванні пропущених занять або доопрацюванні балів. Кількість контрольних завдань відповідає кількості тем для вивчення (4). Максимально можливий бал за кожне – 1. Здійснюються у виді контрольних робіт або тестів, на які виносяться питання за темами.

Додаткові види активності дають можливість добрати бали до 40 і відповідають індивідуальній роботі (яка оцінюється у 5 балів). Відведення на ділові ігри та наукову роботу по 10 ба-

лів покликане стимулювати студентів до наукової діяльності та інноваційних форм проведення занять і дає їм можливість компенсувати бали, недоодержані за основні види активності. Додаткові види застосовуються як альтернативні за бажанням студента і узгодженням з викладачем. Можливе обрання **лише одного** додаткового виду активності.

Ділові ігри можуть бути проведені за фабулами завдань № 7 і № 9 за бажанням студентів групи як альтернатива звичайним формам занять. Відповідні бали отримують студенти, які беруть участь в іграх, залежно від обсягу та якості виконаної процесуальної ролі (приміром, роль судді є ключовою і значною за обсягом, тому виконана на належному рівні має оцінюватися максимально у 5 балів; роль свідка – епізодична, тому може оцінюватися у 3 бали тощо).

Написання і опублікування тез передбачає підготовку тез наукової доповіді і їх опублікування у збірнику певної студентської наукової конференції, а також виступ на ній (за можливості) з тематики, що входить до предмета навчальної дисципліни. Тематика тез та конференція, на яку вони будуть подані, визначаються студентом за погодженням з викладачем (науковим керівником). Однократне опублікування тез оцінюється у 5 балів.

Написання наукової роботи передбачає проведення студентом наукового дослідження певного питання за тематикою спецкурсу з оформленням його результатів у виді наукової роботи (обсягом 25-30 с.). Робота зараховується у разі оформлення в деканаті замість курсової та захисту її результатів перед комісією або на засіданні наукового гуртка. Максимальна кількість балів за таку роботу – 10 (бали, якими дана робота оцінюється в якості курсової, виставляються окремо).

Робота з науковою літературою передбачає ознайомлення студентів з додатковою науковою літературою за тематикою навчальної дисципліни, а також її анотування (рецензування). Може включати вивчення наукових статей або монографії. Анотація (рецензія) складається окремо на кожну статтю обсягом 1,5-2 с., на монографію – 5 с. Оцінюється із розрахунку до 1,5 бала за кожну анотацію (рецензію) на наукову статтю або

5 балів за монографію. Перелік статей (монографій) визначається студентом за погодженням з викладачем.

Підготовка реферату (доповіді) передбачає написання студентами розгорнутих (5 с.) відповідей на найбільш проблемні та актуальні питання за темами спецкурсу, які оформлюються як індивідуальна робота. Студент може підготувати два таких реферати (доповіді), які оцінюються у 2,5 бала кожен. Тематика рефератів (доповідей) визначається студентом за погодженням з викладачем.

Розробка презентації передбачає представлення за допомогою аудіовізуальних технічних засобів (ноутбук, проектор тощо) розробок студента з окремих питань або тем. Поєднує елементи наукової доповіді та складання схем і таблиць. Одна презентація повинна містити не менше 3 елементів і оцінюється до 5 балів за оригінальність, рівень її технічної підтримки, повноту і змістовність викладення матеріалу.

Участь у роботі студентського гуртка передбачає членство студента у студентському гуртку з відповідної навчальної дисципліни, присутність на його засіданнях, виступ з особистою доповіддю, участь у обговореннях тощо. Конкретні форми участі студента у роботі гуртка визначаються його керівником та оцінюються ним до 5 балів. Членство в науковому гуртку не замінює роботи на заняттях.

8. ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАКТИКУМ З ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

Оцінювання рівня знань студентів здійснюється на основі результатів ПК та ПКЗ.

ПКЗ проводиться у формі письмового іспиту з практичних ситуацій, що потребують складання прокурорських документів та відповіді на додаткові питання.

Студент допускається до складання іспиту в разі виконання ним мінімального обсягу всіх видів робіт, передбачених кафедрою з відповідної навчальної дисципліни.

Конкретний перелік тестів, питань та завдань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання екзаменаційних завдань, порядок і час їх складання визначаються кафедрою і доводяться до студентів на початку навчального року, що передує їх проведенню.

До екзаменаційного білета може бути включено від 2 до 5 питань (завдань).

Результати ПКЗ оцінюються в діапазоні від 0 до 60 балів, здійснюються за екзаменаційними білетами і проводяться письмово.

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається з суми балів за результатами ПК та ПКЗ (за умови, що на іспиті студент набрав 35 балів і більше).

Якщо на іспиті студент набрав 0 балів, тобто отримав незадовільну оцінку, загальна підсумкова оцінка включає лише результати ПК.

До відомості обліку підсумкової успішності заносяться сумарні результати в балах ПК та ПКЗ.

ПКЗ та ліквідація академічної заборгованості здійснюється відповідно до наказу ректора про проведення екзаменаційної сесії та досесійних заліків викладачем відповідно до розкладу.

Ліквідація академічної заборгованості відбувається з урахуванням вимог Положення про організацію освітнього процесу в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, наказів ректора, розпоряджень проректорів, директорів інститутів (деканів факультетів), завідувачів кафедр.

Результати ПКЗ оцінюються в діапазоні від 0 до 60 балів за схемою “кількість правильних відповідей – кількість балів”.

Критерії оцінювання знань і умінь студента повинні відповідати нижчевказаним вимогам:

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь студента
60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою

	3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі
55	<p>1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи</p>
50	<p>1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи</p>
45	<p>1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою.</p> <p>3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на іспиті за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача</p>
40	<p>1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією.</p> <p>2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою.</p> <p>3. Помилки у відповіді на іспиті за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача</p>

35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на іспиті
0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни

Переведення оцінки за 100-бальною шкалою здійснюється відповідно до нижчевказаної таблиці:

Оцінка за шкалою ECTS	ВИЗНАЧЕННЯ	За національно-системою	За системою Університету
A	ВІДМІННО – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня, з кількома помилками	4	80-89
C	ДОБРЕ – у цілому правильна робота, з певною кількістю незначних помилок		75-79
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	20-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1-19

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3
2. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних (семінарських) занять, самостійної роботи.....	5
3. Програма навчальної дисципліни “Практикум з прокурорської діяльності”.....	6
4. Завдання до практичних (семінарських) занять.....	8
5. Організація поточного контролю.....	33
6. Самостійна робота.....	34
7. Критерії оцінювання з навчальної дисципліни “Практикум з прокурорської діяльності”.....	35
8. Організація підсумкового контролю знань з навчальної дисципліни “Практикум з прокурорської діяльності”.....	38

Навчальне видання

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ПРАКТИКУМ З ПРОКУРОРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ”**

(галузь знань 08 “Право”,
другий (магістерський) освітньо-кваліфікаційний рівень,
спеціальність 081 “Право”)

**для студентів I курсу магістратури
Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України
денної форми навчання**

У к л а д а ч і: БАБКОВА Валентина Семенівна,
КАРКАЧ Павло Михайлович,
ЛАПКІН Андрій Васильович,
МЕЛЬНИК Олег Володимирович
КУЧЕРОВА Таїса Петрівна

Відповідальна за випуск *Л. М. Москвич*

Редактор *Л. М. Рибалко*

Комп'ютерна верстка: *Л. П. Лавриненко,
А. В. Старжинської*

План 2015

Підп. до друку 2015. Вид. № 115.
Зам. № 115.